

บทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารกับการก้าวเข้าสู่อำนาจ
ทางการเมือง กรณีศึกษานายกรัฐมนตรี
พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
Political Role of Military Leaders and their Rise to Power:
Case studies of Prime Minister General Sujinda Kraprayun and
Prime Minister General Prayut Chan-o-cha

ธีราภรณ์ จุมรี¹ สันฐาน ชยนนท์² วิจิตรา ศรีสอน³

Teeraporn Jummaree, Sunthan Chayanon, Wijittra Srisorn

Received: May 29, 2022 Revised: June 2, 2022 Accepted: August 18, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์รูปแบบผู้นำ รูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารของนายกรัฐมนตรี พลเอกสุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา กับการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร และปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ และ 3) วิเคราะห์ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย งานวิจัยนี้เน้นการศึกษา

¹หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา Master of Political Science Program in Politics and Government, College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Email: teeraporn.ju@ssru.ac.th

²วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Email: sunthan.ch@ssru.ac.th

³วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Email: wijittra.sr@ssru.ac.th

เอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน คัดเลือกด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจง อาศัยแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างปลายเปิด และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบ โดยแบ่งขอบเขตการศึกษาเป็น 2 กรณีศึกษา ได้แก่ กรณีศึกษานายกรัฐมนตรี พลเอก สุจินดา คราประยูร รัฐประหารวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 และ กรณีศึกษานายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา รัฐประหารวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

ผลการวิจัยพบว่านายกรัฐมนตรี พลเอก สุจินดา คราประยูร และ นายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีรูปแบบผู้นำที่คล้ายคลึงกัน คือ ผู้นำแบบฝึกฝนอำนาจ และอาศัยรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับรุนแรงที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลทั้งชุดเช่นกัน ใช้การรัฐประหารเป็นเครื่องมือในการเข้าสู่อำนาจ โดยเมื่อรัฐประหารสำเร็จ นายกรัฐมนตรี พลเอก สุจินดา คราประยูร ยังไม่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในทันที แต่วางตนเองเป็นทหารผู้พิทักษ์ก่อน จากนั้นเมื่อขึ้นสู่ตำแหน่งจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นทหารนักปกครอง ในขณะที่ นายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อรัฐประหารสำเร็จ ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทันที และวางตนเป็นทหารนักปกครอง

ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร มี 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) เป้าหมาย 2) การมองและประเมินสถานการณ์ และ 3) ทรัพยากรทางการเมือง และปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ ได้แก่ 1) โครงสร้างสังคมมีสภาพอ่อนแอ 2) สถาบันทหารมีความเข้มแข็งกว่าสถาบันการเมืองอื่น และ 3) ผลประโยชน์ของฝ่ายทหารถูกระทบกระเทือน นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ส่งผลกระทบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมือง ส่งผลกระทบด้านบวก คือ กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น และส่งผลกระทบด้านลบ คือ เกิดการย้อนกลับของประชาธิปไตยไปสู่ระบอบเผด็จการ และขาดเสถียรภาพทางการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบด้านลบ คือ เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาเศรษฐกิจหยุดชะงัก และ ด้านสังคม ส่งผลกระทบด้านลบ คือ เกิดปัญหาสังคม และเกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ ทั้งนี้ข้อเสนอแนะของการวิจัยเพื่อให้การเมืองประชาธิปไตยเป็นไปทิศทางที่ถูกต้องมากขึ้นมีดังนี้ ควรเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบอบประชาธิปไตย เน้นการมีสถาบันการเมืองที่มีความชอบธรรม และควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

คำสำคัญ (Keywords): บทบาททางการเมือง ผู้นำทหาร รูปแบบผู้นำ รัฐประหาร

Abstract

This research was qualitative research aimed to 1) analyze the style of political leaders and the political role model of Prime Minister General Sujinda Kraprayun and Prime Minister General Prayut Chan-o-cha, and their rise to power, 2) analyze the factors influencing political role and encourage the military leaders of Prime Minister General Sujinda Kraprayun and Prime Minister General Prayut Chan-o-cha to seize power by political intervention and successful rise to power, and 3) analyze the impacts of the rising to power of military leaders towards democratization. This research emphasized documentary research and an in-depth interview with 11 key informants selected by purposive sampling and used a structured open-ended interview. In addition, data analysis applied a comparative analysis, subject to two case studies of Prime Minister General Sujinda Kraprayun seizing power on 23 February 1991 and Prime Minister Prayut Chan-o-cha seizing power on 22 May 2014.

The research found that the style of Prime Minister General Sujinda Kraprayun was the same as Prime Minister General Prayut Chan-o-cha since their seized power. However, after success in the coup d'état, Prime Minister General Sujinda Kraprayun acted as a guardian and became the ruler once promoted. According to the case of Prime Minister General Prayut Chan-o-cha, after access to power, Prime Minister General Prayut Chan-o-cha acted as the ruler.

In addition, the research investigated that factors influencing the political role of Prime Minister General Sujinda Kraprayun and Prime Minister General Prayut Chan-o-cha were 1) political targets, 2) situation assessment ability, and 3) political resources. Furthermore, the factors that encouraged the military leaders of Prime Minister General Sujinda Kraprayun and Prime Minister General Prayut Chan-o-cha to seize power by political intervention and successful rise to power were 1) the weaker social structure, 2) the stronger military organization, and 3) deprive of military power

in the military organization. Finally, the research also proved the impacts of the rising to power of military leaders on democratization in three dimensions consists of political, economic, and social. In the political dimension, the research disclosed both positive and negative impacts. Regarding positive, the rise to power of military leaders encourages civilians for democratic political awakening, in contrast to negative impacts that are reversing Thai democracy to a stage of authoritarian dictatorship and lacking political ability. Furthermore, in the economic dimension, the rise to power of military leaders affects economic inequality, and interruption of economic development. In the social dimension, the rise to power of military leaders raises social problems and inaccessibility to state welfare. The research also suggested that civilians should promote democracy stability, legitimacy of institutions, and public political participation.

Keywords: Political role, Military leader, Leadership style, Coup d'etat

บทนำ (Introduction)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น ตลอดระยะเวลากว่า 90 ปีที่ประวัติศาสตร์การเมืองไทยยังคงมีสภาพห่างไกลความเป็นประชาธิปไตยที่ตั้งมั่น เนื่องด้วยต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของทหารที่อาศัยความอ่อนไหวของสภาพสังคมการเมืองไทยเข้ามามีบทบาททางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง โดยแต่ละครั้งส่งผลให้การเมืองไทยเกิดความบอบช้ำทางการเมือง ปรากฏร่องรอยการเข้ามาแทรกแซงการเมืองของทหารทั้งที่ประสบความสำเร็จ และไม่ประสบความสำเร็จนับครั้งไม่ถ้วน อาทิ การปฏิวัติ 1 ครั้งโดยคณะราษฎร รัฐประหาร 13 ครั้ง กบฏ 11 ครั้ง และพลังประชาชน 2 ครั้ง เฉลี่ยทุก ๆ 6 ปีครั้ง ทหารจะแสดงบทบาทในการทำรัฐประหาร 1 ครั้ง และทุก ๆ ครั้งจะนำไปสู่การโค่นล้มอำนาจการปกครองของผู้นำประเทศคนเดิม และการสิ้นสุดรัฐธรรมนูญ (อ้างศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2561, น.

การรัฐประหารแต่ละครั้งที่เกิดขึ้นกับประเทศไทย ผู้นำฝ่ายทหารได้อาศัยข้ออ้างทางการเมืองเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมในการทำรัฐประหาร อาทิ การรัฐประหารครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจการปกครองจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยอ้างความจำเป็นอันเกี่ยวเนื่องกับปัญหาการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรมจนนำไปสู่การชุมนุมประท้วงของนักศึกษาเพื่อขับไล่รัฐบาล เช่นเดียวกับ การรัฐประหารครั้งที่ 12 พลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน ยึดอำนาจการปกครองจาก พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยข้ออ้างหลักที่ว่า รัฐบาลพลเรือนสร้างความแตกแยกในสังคม ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน และมีพฤติกรรมหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ เป็นต้น ซึ่งข้ออ้างต่าง ๆ เหล่านี้สมเหตุสมผลมากพอที่จะทำให้ประชาชนไม่แสดงท่าทีคัดค้านการทำรัฐประหารของทหารในแต่ละยุคสมัย และทำให้ผู้นำฝ่ายทหารเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้สำเร็จ

ในสังคมการเมืองสังคมหนึ่ง ๆ มีกลุ่มการเมืองที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองหลายกลุ่ม ซึ่งทหารถือเป็นกลุ่มการเมืองหนึ่งในสังคมการเมือง และอาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพกว่ากลุ่มการเมืองอื่น ๆ เนื่องด้วยมีโครงสร้างอำนาจและลำดับสายการบังคับบัญชาที่ชัดเจน อีกทั้งมีความพร้อมด้านอาวุธยุทโธปกรณ์มากกว่า เอกลักษณ์เหล่านี้ของทหารเมื่อรวมกับสภาพที่สังคมการเมืองขาดสถาบันหลักทางการเมือง ทำให้กลุ่มการเมืองต่าง ๆ เข้ามามีพลวัตในการกระทำการเมือง โดยการกระทำนั้นเป็นการแสดงออกทางการเมืองที่ไร้กติกา สภาพเหล่านี้สนับสนุนให้ฝ่ายทหารเข้ามามีบทบาททางการเมือง ผ่านการแทรกแซงการเมือง และยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งการแทรกแซงของฝ่ายทหารที่เป็นกลุ่มการเมืองที่เข้มแข็งกว่านั้น ทำให้ฝ่ายทหารมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (สุจิต บุญบงการ, 2521, น. 31) ซึ่งจากประวัติศาสตร์การเมืองไทยฝ่ายทหารประสบความสำเร็จในการกระทำการเมืองด้วยการรัฐประหาร และผู้นำฝ่ายทหารจากคณะก่อการรัฐประหารได้ก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแล้ว 11 คน ในจำนวนนั้นประกอบด้วย พลเอก สุจินดา คราประยูร รัฐประหารรัฐบาลพลเรือน พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา รัฐประหารรัฐบาลรักษากฎหมาย นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล ปฏิบัติหน้าที่แทนนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

เส้นทางการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองด้วยการรัฐประหารทั้งของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างเป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับการเมืองไทยระบอบประชาธิปไตย ว่าผู้นำฝ่ายทหารต่างกระทำการเมืองด้วยวิธีการเดียวกัน ในสถานการณ์เวลาที่แตกต่างกัน แต่ผู้หนึ่งไม่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในทันที และรักษาอำนาจทางการเมืองได้เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ ในขณะที่อีกผู้หนึ่งขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการรัฐประหารสำเร็จ และรักษาอำนาจทางการเมืองไว้ได้อย่างยาวนาน รูปแบบผู้นำ รูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารที่แสดงออกเพื่อเข้าสู่อำนาจโดยมิชอบ วิธีที่ผู้นำฝ่ายทหารเลือกใช้ ปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาทดังกล่าว และปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารต้องนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมือง เป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ได้เรียนรู้ที่มาที่ไปและบทบาททหารในทางการเมืองไทย และจะแสดงให้เห็นว่ารัฐประหารเป็นวงจรอุบาทว์ทางการเมืองที่ไม่เคยถูกทำให้หายไปจากการเมืองระบอบประชาธิปไตยไทย เป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ที่เลือกศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารพลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา กับการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบผู้นำ รูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา กับการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ
3. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยการศึกษาอัตชีวประวัติควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) จำนวน 11 คน คัดเลือกด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ดังนี้

1. กำหนดเกณฑ์ลักษณะของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องเป็นผู้มีภูมิหลังทางการเมืองและเคยรับรู้ประสบการณ์การรัฐประหารของ พลเอก สุจินดา คราประยูร เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 และรัฐประหารของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจด้านรัฐศาสตร์ สามารถให้ข้อมูลปรากฏการณ์การรัฐประหารและการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารทั้งสองท่านได้อย่างลึกซึ้งที่สุด และมีตำแหน่งเป็นผู้นำหน่วยงาน/กลุ่ม หรือระดับหัวหน้างาน มาจากหลากหลายอาชีพ ไม่จำกัดเพศ ศาสนา และการศึกษา

2. เสนอขอความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้มีน้ำหนักจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย อดีตข้าราชการทหาร ระดับสูง 1 คน อดีตข้าราชการประจำ 2 คน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น 2 คน นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ 1 คน นักธุรกิจ 1 คน สื่อมวลชน 2 คน ผู้ใช้แรงงาน 1 คน และผู้นำเกษตรกร 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย อาศัยเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างปลายเปิด (structured interview) จำนวน 12 ข้อ โดยมีการกำหนดความถูกต้องของคำถามสัมภาษณ์ และตรวจสอบความแม่นยำของเครื่องมือจากอาจารย์ที่ปรึกษา ข้อคำถามแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเป้าหมาย ด้านการมองและประเมินสถานการณ์ ด้านทรัพยากรทางการเมือง ด้านปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ และด้านผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการเมืองประชาธิปไตย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร อาศัยการศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และอัตชีวประวัติของนายกรัฐมนตรี พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาศัยการบันทึกข้อมูลในรูปแบบเทปบันทึกเสียง (voice record) ร่วมกับการจดบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร (writing) ตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกันตลอดการสัมภาษณ์ จากนั้นถอดคำให้สัมภาษณ์จากเทปบันทึกเสียง และตรวจทานความถูกต้องว่าตรงกับข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก จัดทำเอกสารสรุปประเด็นคำให้สัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและกลั่นกรองผลการสัมภาษณ์ นำเอกสารสรุปประเด็นที่ผ่านการกลั่นกรองจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วเสนอต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อยืนยันความถูกต้องอีกครั้ง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักวิชาการและระเบียบวิธีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก อาศัยการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (comparative analysis) แจกแจงข้อมูลให้เป็นระเบียบและสังเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางเพื่อแสดงประเด็นสำคัญ ผนวกข้อมูลที่ได้เข้ากับการค้นคว้าเอกสารอัตชีวประวัติ จากนั้นทวนผลที่ได้จากการวิเคราะห์กับแนวคิดและทฤษฎี และอภิปรายผลตามลำดับ

ผลการวิจัย (Research Results)

ผลการวิจัยจากการศึกษาอัตชีวประวัติพบว่านายกรัฐมนตรีนพพลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีรูปแบบผู้นำคล้ายคลึงกัน คือ ผู้นำแบบฝึกไฟในอำนาจ (the prince) ซึ่งพบรูปแบบดังกล่าวนี้ตั้งแต่ผู้นำฝ่ายทหารทั้งสองท่านเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง กล่าวคือ นายกรัฐมนตรีนพพลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นผู้นำที่ขึ้นสู่อำนาจเพราะแรงปรารถนาที่จะทำให้ฝ่ายทหารในคณะก่อการอยู่เหนือฝ่ายพลเรือน อาศัยเล่ห์เหลี่ยมโดยวิธีอาชญากรรมซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกติกาประชาธิปไตย แสดงพฤติกรรมที่โหดร้าย โดยแย่งชิงอำนาจด้วยการรัฐประหารจากรัฐบาลพลเรือนได้สำเร็จ และพยายามรักษาอำนาจที่ตนได้มาให้ได้นานที่สุดด้วยการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง นอกจากนี้พบว่านายกรัฐมนตรีนพพลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา อาศัยรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำทหารในระดับรุนแรงที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลทั้งชุด ใช้วิธีการรัฐประหารเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตอำนาจ ซึ่งจากเดิมมีขอบเขตอำนาจและหน้าที่เป็นทหาร ผู้พิทักษ์เอกราชและความมั่นคงของประเทศ ขยายไปสู่ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้นำฝ่ายพล

เรือน และกำจัดอำนาจเดิมให้หมดสิ้นไป เมื่อรัฐประหารสำเร็จ พลเอก สุจินดา คราประยูร ยังไม่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในทันที แต่วางตนเองเป็นทหารผู้พิทักษ์ จากนั้นเมื่อขึ้นสู่ตำแหน่งจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นทหารนักปกครอง ส่วน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อรัฐประหารสำเร็จขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทันที และวางตนเป็นทหารนักปกครอง

นอกจากนี้ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า ปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีด้วยกัน 3 ปัจจัยหลัก ได้แก่ เป้าหมาย การมองและประเมินสถานการณ์ และทรัพยากรทางการเมือง ซึ่งแต่ละปัจจัยหลักมีรายละเอียดองค์ประกอบต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 1 ถึง ตารางที่ 7

ตารางที่ 1 ปัจจัยด้านเป้าหมายของผู้นำฝ่ายทหาร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร						พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา						เปรียบเทียบ			
	เชิงหลักการ			เชิงผลประโยชน์			เชิงหลักการ			เชิงผลประโยชน์			หลักการ		ผลประโยชน์	
	อุดมการณ์รักษาความสงบ	ควบคุมประเทศไม่ให้มีอำนาจ	ไม่แบ่ง	อำนาจทางการเมือง	คุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ	ไม่ต้องการผลประโยชน์ใด ๆ	อุดมการณ์รักษาความสงบ	ควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ	ไม่แบ่ง	อำนาจทางการเมือง	คุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ	ไม่ต้องการผลประโยชน์ใด ๆ	คล้ายคลึงกัน	แตกต่างกัน	คล้ายคลึงกัน	แตกต่างกัน
1			✓	✓					✓	✓			✓		✓	
2	✓			✓			✓			✓			✓		✓	
3	✓			✓			✓			✓			✓		✓	
4		✓		✓				✓		✓			✓		✓	
5				✓			✓				✓					✓
6	✓	✓			✓		✓	✓			✓		✓		✓	
7					✓						✓				✓	
8	✓	✓			✓		✓	✓			✓		✓		✓	
9	✓					✓	✓			✓			✓			✓
10	✓			✓			✓			✓			✓		✓	
11	✓			✓	✓		✓			✓	✓		✓		✓	
รวม	7	3	1	7	4	1	8	3	1	7	5	0	9	0	9	2

ตารางที่ 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร ด้านเป้าหมายของผู้นำฝ่ายทหาร ประกอบด้วย เป้าหมายเชิงหลักการ และเป้าหมายเชิงผลประโยชน์ โดยเป้าหมายเชิงหลักการของผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร ในการรัฐประหาร พ.ศ. 2534 และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 มีความคล้ายคลึงกัน (9 คน) ได้แก่ อุดมการณ์รักษาความสงบ และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่า พลเอก สุจินดา คราประยูร มีเป้าหมายเชิงหลักการในการทำรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2534 ตามแนวทางอุดมการณ์รักษาความสงบ (7 คน) รองลงมาเห็นว่า เพื่อควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ (3 คน) ส่วน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ทำรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ตามแนวทางอุดมการณ์รักษาความสงบเช่นกัน (8 คน) รองลงมาเห็นว่า แนวทางควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ (3 คน) นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับเป้าหมายเชิงผลประโยชน์ของผู้นำฝ่ายทหาร แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่เห็นว่าผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา แสดงบทบาททางการเมืองในการรัฐประหาร พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2557 ตามลำดับ โดยมีเป้าหมายเชิงผลประโยชน์ที่คล้ายคลึงกัน (9 คน) กับกลุ่มที่เห็นว่าทั้งสองท่านมีเป้าหมายเชิงผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (2 คน) โดยกลุ่มที่เห็นว่าคล้ายคลึงกันนั้นเห็นว่า พลเอก สุจินดา คราประยูร แสดงบทบาททางการเมืองในการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2534 เพื่ออำนาจทางการเมือง (7 คน) รองลงมา เพื่อคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ (4 คน) และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา แสดงบทบาททางการเมืองในการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 เพื่ออำนาจทางการเมือง (7 คน) รองลงมา เพื่อคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ (5 คน)

ดังนั้น สรุปได้ว่าปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมือง ด้านเป้าหมายของ พลเอก สุจินดา คราประยูร ในการรัฐประหารปี พ.ศ. 2534 และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 คือ เป้าหมายเชิงหลักการ ได้แก่ อุดมการณ์รักษาความสงบ และความต้องการควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ และเป้าหมายเชิงผลประโยชน์ ได้แก่ อำนาจทางการเมืองและคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ

ตารางที่ 2 ปัจจัยด้านการมองและประเมินสถานการณ์ของผู้นำฝ่ายทหาร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร							พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา								
	วิสัยทัศน์ทาง	การมีไหวพริบในการช่วงชิง			วิธีรับมือกับ			วิสัยทัศน์ทาง	การมีไหวพริบในการช่วงชิง			วิธีรับมือกับ				
	การเมือง	สถานการณ์			สถานการณ์			การเมือง	สถานการณ์			สถานการณ์				
	ทหารคือที่พึ่งของประชาชน	ประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางทหารเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพและความมั่นคง	สถาบันทหารมีประสิทธิภาพว่าสถาบันพลเรือน	จังหวะไหวพริบจึงรัฐประหาร	จังหวะไหวพริบจึงขึ้นท่อนอำนาจผู้กระทำการเมืองอื่น	จังหวะไหวพริบจึงขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี	ไม่ได้ใช้ไหวพริบ	กำหนดอำนาจเก่าด้วยการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลที่ชุด	ทหารคือที่พึ่งของประชาชน	ประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางทหารเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพและความมั่นคง	สถาบันทหารมีประสิทธิภาพว่าสถาบันพลเรือน	จังหวะไหวพริบจึงรัฐประหาร	จังหวะไหวพริบจึงขึ้นท่อนอำนาจผู้กระทำการเมืองอื่น	จังหวะไหวพริบจึงขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี	ไม่ได้ใช้ไหวพริบ	กำหนดอำนาจเก่าด้วยการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลที่ชุด
1						✓	✓								✓	✓
2				✓			✓					✓				✓
3			✓	✓			✓	✓				✓				✓
4	✓			✓			✓		✓			✓				✓
5			✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓		✓
6	✓			✓			✓	✓				✓				✓
7					✓		✓			✓			✓			✓
8	✓						✓	✓	✓						✓	✓
9	✓					✓		✓	✓					✓		✓
10	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓
11	✓			✓				✓	✓			✓				✓
รวม	5	1	3	7	3	4	1	11	7	1	2	7	3	4	1	11

ตารางที่ 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร ด้านการมองและประเมินสถานการณ์ของผู้นำฝ่ายทหาร ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ทางการเมือง การมีไหวพริบในการช่วงชิงสถานการณ์ และวิธีการรับมือสถานการณ์ โดยส่วนใหญ่แสดงสาระสำคัญของวิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารของ พลเอก สุจินดา คราประยูร ในทิศทางที่กล่าวถึง ทหารคือที่พึ่งของประชาชน (5 คน) รองลงมา สถาบันทหารมีประสิทธิภาพกว่าสถาบันพลเรือน (3 คน) ตามลำดับ ในขณะที่วิสัยทัศน์ทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นไปในทิศทางที่คล้ายคลึงกัน ทหารคือที่พึ่งของ

ประชาชน (7 คน) รองลงมา สถาบันทหารมีประสิทธิภาพกว่าสถาบันพลเรือน (2 คน) ตามลำดับ ส่วนการมีไหวพริบในการช่วงชิงสถานการณ์ของผู้นำฝ่ายทหารนั้น พบว่าทั้ง พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่างอาศัยจังหวะไหวพริบชิงรัฐประหาร (7 คน) รองลงมา คือ อาศัยจังหวะไหวพริบชิงขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (4 คน) ตามลำดับ ในขณะที่วิธีการรับมือสถานการณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นพ้องตรงกันว่าทั้ง พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ใช้วิธีกำจัดอำนาจเก่าให้หมดสิ้นด้วยการรัฐประหาร เพื่อเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลทั้งคู่ (11 คน)

สรุปได้ว่าปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร ด้านการมองและประเมินสถานการณ์ของผู้นำฝ่ายทหาร ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ทางการเมือง ได้แก่ ทหารคือที่พึ่งของประชาชน และสถาบันทหารมีประสิทธิภาพกว่าสถาบันพลเรือน จังหวะไหวพริบในการช่วงชิงสถานการณ์รัฐประหาร และชิงขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และวิธีการรับมือกับสถานการณ์ด้วยการกำจัดอำนาจเก่าให้หมดสิ้น ด้วยการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลทั้งคู่ ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารสามารถก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้อย่างสำเร็จ

ตารางที่ 3 ด้านทรัพยากรทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร

ผู้ให้ ข้อมูล สำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร				พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา			
	ฐาน อำนาจ	องค์การ		ข่าวสาร	ฐาน อำนาจ	องค์การ		ข่าวสาร
		สถาบัน ทหาร	พรรค การเมือง			สถาบัน ทหาร	พรรค การเมือง	
1	✓	✓		✓	✓	✓		✓
2	✓	✓		✓	✓	✓		✓
3	✓	✓		✓	✓	✓		✓
4	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5		✓	✓	✓		✓	✓	✓
6	✓		✓	✓	✓		✓	✓
7	✓	✓		✓	✓	✓		✓
8		✓		✓		✓		✓
9	✓	✓		✓	✓	✓		✓

ผู้ให้ ข้อมูล สำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร				พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา			
	ฐาน อำนาจ	องค์การ		ข่าวสาร	ฐาน อำนาจ	องค์การ		ข่าวสาร
		สถาบัน ทหาร	พรรค การเมือง			สถาบัน ทหาร	พรรค การเมือง	
10	✓		✓	✓	✓		✓	✓
11	✓	✓		✓	✓	✓		✓
รวม	9	9	4	11	9	9	4	11

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่แสดงทัศนคติด้านทรัพยากรทางการเมืองที่ผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ใช้ในการแสดงบทบาททางการเมืองในแต่ละสมัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร อาศัย 1) ฐานอำนาจที่มีอยู่เดิมขณะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก (9 คน) 2) องค์การ แบ่งเป็น สถาบันทหาร (9 คน) และพรรคการเมือง (4 คน) และ 3) ข่าวสาร (11 คน) ในการแสดงบทบาททางการเมืองและเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จ ส่วน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ก็เช่นกัน อาศัย 1) ฐานอำนาจที่มีอยู่เดิมขณะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก (9 คน) 2) องค์การ แบ่งเป็น สถาบันทหาร (9 คน) และพรรคการเมือง (4 คน) และ 3) ข่าวสาร (11 คน) ในการแสดงบทบาททางการเมืองและเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จ

ดังนั้น สรุปได้ว่าปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมือง ด้านทรัพยากรทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้แก่ ฐานอำนาจ องค์การและข่าวสาร

ตารางที่ 4 ปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ

ผู้ให้ ข้อมูล สำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร					พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา				
	โครงสร้างสังคมมี สภาพอ่อนแอ	สถาบันทหารมี ความเข้มแข็ง กว่าสถาบัน การเมืองอื่น	ปัจจัยด้าน ผลประโยชน์ของ ฝ่ายทหารถูก กระทบกระเทือน			โครงสร้างสังคมมี สภาพอ่อนแอ	สถาบันทหารมี ความเข้มแข็ง กว่าสถาบัน การเมืองอื่น	ปัจจัยด้าน ผลประโยชน์ของ ฝ่ายทหารถูก กระทบกระเทือน		
1	✓		✓			✓		✓		
2	✓		✓			✓		✓		

ผู้ให้ ข้อมูล สำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร				พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา			
	โครงสร้างสังคมมี สภาพอ่อนแอ	สถาบันทหารมี ความเข้มแข็ง กว่าสถาบัน การเมืองอื่น	ปัจจัยด้าน ผลประโยชน์ของ ฝ่ายทหารถูก กระทบกระเทือน		โครงสร้างสังคมมี สภาพอ่อนแอ	สถาบันทหารมี ความเข้มแข็ง กว่าสถาบัน การเมืองอื่น	ปัจจัยด้าน ผลประโยชน์ของ ฝ่ายทหารถูก กระทบกระเทือน	
3	✓	✓			✓	✓		
4	✓				✓			
5	✓		✓		✓		✓	
6		✓				✓		
7		✓				✓		
8	✓	✓			✓	✓		
9		✓	✓			✓	✓	
10		✓				✓		
11	✓				✓			
รวม	7	6	4		7	6	4	

จากตารางที่ 4 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองด้วยการรัฐประหารได้สำเร็จ ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ผู้นำฝ่ายทหารนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมือง และเข้าสู่อำนาจทางการเมืองในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้สำเร็จเป็นผลจาก 1) โครงสร้างสังคมมีสภาพที่อ่อนแอ (7 คน) 2) สถาบันทหารมีความเข้มแข็งกว่าสถาบันการเมืองอื่น (6 คน) และ 3) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ของฝ่ายทหารถูกกระทบกระเทือน (4 คน)

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อใดก็ตามที่ประเทศเกิดปัญหาความวุ่นวายทางการเมือง สภาวะแบบนี้จะทำให้เกิดผู้กระทำการเมืองที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองเกิดขัดแย้งกันเอง ซึ่งฝ่ายทหารมองว่านี่เป็นความจำเป็นอย่างมากที่ทหารต้องเข้ามาจัดการ และด้วยความที่สถาบันทหารเป็นองค์กรที่มีความเป็นวิชาชีพกว่าสถาบันการเมืองอื่น ๆ จึงนำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จ

ตารางที่ 5 ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านการเมือง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร						พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา					
	ด้านบวก			ด้านลบ			ด้านบวก			ด้านลบ		
	กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น	อำนาจเผด็จการสามารถหยุดสถานการณ์เลวร้ายได้	เกิดการย้อนกลับไปสู่เผด็จการ / ไม่เป็นประชาธิปไตยที่	ขาดเสถียรภาพการเมือง	ทำลายสถาบันหลัก	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถูกจำกัด	กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น	อำนาจเผด็จการสามารถหยุดสถานการณ์เลวร้ายได้	เกิดการย้อนกลับไปสู่เผด็จการ / ไม่เป็นประชาธิปไตยที่	ขาดเสถียรภาพการเมือง	ทำลายสถาบันหลัก	การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถูกจำกัด
1			✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓
2				✓	✓	✓				✓	✓	✓
3			✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓
4			✓						✓			
5	✓		✓				✓		✓			
6												
7		✓				✓		✓				✓
8												
9		✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓		✓
10			✓	✓	✓				✓	✓	✓	
11			✓						✓			
รวม	1	2	7	5	4	4	1	2	7	5	4	4

จากตารางที่ 5 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านการเมือง เห็นตรงกันว่า ผลกระทบด้านบวก ได้แก่ อำนาจเผด็จการสามารถหยุดสถานการณ์เลวร้ายได้ (2 คน) รองลงมา กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น (1 คน) และผลกระทบด้านลบ ได้แก่ เกิดการย้อนกลับไปสู่เผด็จการ ทำให้ไม่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง (7 คน) รองลงมา ขาดเสถียรภาพทางการเมือง (5 คน) ทำลายสถาบัน

หลักทางการเมือง (4 คน) และการมีส่วนร่วมของประชาชนถูกจำกัด (4 คน) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นตรงกันทั้งของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีผลกระทบด้านบวกและลบต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านการเมือง

ตารางที่ 6 ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร			พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา		
	ด้านลบ			ด้านลบ		
	เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจประชาชนเกิดความยากจน	การพัฒนาเศรษฐกิจหยุดชะงัก	ต่างขาดทิศทางความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ	เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจประชาชนเกิดความยากจน	การพัฒนาเศรษฐกิจหยุดชะงัก	ต่างขาดทิศทางความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ
1	✓	✓		✓	✓	
2		✓			✓	
3		✓	✓		✓	✓
4		✓	✓		✓	✓
5	✓	✓		✓	✓	
6						
7		✓	✓		✓	✓
8		✓	✓		✓	✓
9		✓	✓		✓	✓
10	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11		✓	✓		✓	✓
รวม	3	10	7	3	10	7

จากตารางที่ 6 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ เห็นตรงกันว่าผลกระทบด้านลบ ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ

หยุดชะงัก (10 คน) รองลงมา ต่างชาติลดความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ (7 คน) เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ประชาชนเกิดความยากจน (3 คน) ตามลำดับ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีผลกระทบด้านลบต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบดังกล่าวประกอบด้วย การพัฒนาเศรษฐกิจหยุดชะงัก ต่างชาติลดความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ และเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ประชาชนเกิดความยากจน

ตารางที่ 7 ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านสังคม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	พลเอก สุจินดา คราประยูร			พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา		
	ด้านลบ			ด้านลบ		
	เกิดปัญหาสังคมและปัญหาคุณภาพชีวิต	เกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ	การดำเนินชีวิตไม่เป็นไปอย่างอิสระ	เกิดปัญหาสังคมและปัญหาคุณภาพชีวิต	เกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ	การดำเนินชีวิตไม่เป็นไปอย่างอิสระ
1	✓			✓		
2	✓	✓		✓	✓	
3						
4			✓			✓
5	✓	✓		✓	✓	
6						
7						
8						
9	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11		✓			✓	
รวม	5	5	3	5	5	3

จากตารางที่ 7 พบว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้ความเห็นเกี่ยวกับผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ต่อการทำ

ให้เป็นประชาธิปไตย ด้านสังคม เห็นตรงกันว่า ผลกระทบด้านลบ ได้แก่ เกิดปัญหาสังคมและปัญหาคุณภาพชีวิต (5 คน) เกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ (5 คน) และการดำเนินชีวิตไม่เป็นไปอย่างอิสระ (3 คน) ตามลำดับ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีผลกระทบด้านลบต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ด้านสังคม ประกอบด้วย เกิดปัญหาสังคมและปัญหาคุณภาพชีวิต เกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ และการดำเนินชีวิตไม่เป็นไปอย่างอิสระ

อภิปรายผล (Research Discussion)

ผลการวิจัยพบว่า พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีรูปแบบผู้นำคล้ายคลึงกัน คือ ผู้นำแบบฝึกไฟในอำนาจ (the prince) ซึ่งพบรูปแบบดังกล่าวนี้ตั้งแต่เริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง กล่าวคือ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นผู้นำที่ขึ้นสู่อำนาจเพราะแรงปรารถนาที่จะทำให้ฝ่ายทหารในคณะก่อการอยู่เหนือฝ่ายพลเรือน อาศัยเล่ห์เหลี่ยมโดยวิธีอาชญากรรมซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกติกาประชาธิปไตย แสดงพฤติกรรมที่โหดร้าย โดยแย่งชิงอำนาจด้วยการรัฐประหารจากรัฐบาลพลเรือนได้สำเร็จ และพยายามรักษาอำนาจที่ตนได้มาให้นานที่สุดด้วยการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง สอดคล้องกับ Machiavelli (1964 อ้างถึงใน สุขุม นวลสกุล, 2523, น. 5) ที่กล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจที่ผู้ปกครองมีความปรารถนาที่จะได้มา หรือรักษาอำนาจโดยวิธีการต่าง ๆ แม้ว่าการกระทำนั้นจะกระทำโดยปราศจากคุณธรรมก็ตาม

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา อาศัยรูปแบบการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้นำทหารในระดับรุนแรงที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลทั้งชุด ใช้วิธีรัฐประหารเป็นเครื่องมือในการขยายขอบเขตอำนาจ ซึ่งจากเดิมมีขอบเขตอำนาจและหน้าที่เป็นทหารผู้พิทักษ์เอกราชของประเทศ ขยายไปสู่ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้นำฝ่ายพลเรือน และกำจัดอำนาจเดิมให้หมดสิ้นไป โดยเมื่อรัฐประหารสำเร็จ พลเอก สุจินดา คราประยูร ยังไม่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในทันที แต่วางตนเองเป็นทหารผู้พิทักษ์ จากนั้นเมื่อขึ้นสู่ตำแหน่งจึงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นทหารนักปกครอง ส่วน พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อรัฐประหารสำเร็จ ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทันที และวางตนเป็นทหารนักปกครอง

สอดคล้องกับ อรุณ รักธรรม (2527, น. 59) ซึ่งอธิบายว่า วิธีการได้มาซึ่งอำนาจเป็นวิธีการหรือแบบแผนบางอย่างที่จะสามารถทำให้ผู้ที่กำลังก้าวขึ้นมาทำหน้าที่ในตำแหน่งผู้มีอำนาจ เป็นผู้นำในการบริหารกลุ่ม และสามารถเพิ่มพูนอำนาจของตนได้ มีหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการขยายอำนาจเข้าไปในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของผู้อื่น ทั้งนี้สอดคล้องกับ Pfeffer (1981, pp. 5-6) อธิบายว่าการจะทำให้ผู้มีอำนาจใหม่มีอำนาจและใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่โดยปราศจากการล้มอำนาจจากผู้มีอำนาจเดิมจะต้องอาศัยกระบวนการเปลี่ยนแปลงอำนาจ (power) ไปสู่อำนาจหน้าที่ (authority) และสอดคล้องกับ Deutsch (อ้างถึงใน สุจิต บุญบงการ, 2562, น. 68) ซึ่งอธิบายว่า การรัฐประหารเป็นหนึ่งในวิธีการกำจัดอำนาจเก่าให้หมดไป เน้นการใช้กำลังทางกายภาพเป็นเครื่องมือ เพราะกำลังกายภาพเป็นกลไกที่จะควบคุมความเสียหายและหยุดยั้งการต่อต้านได้

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่เข้ามากำหนดบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร พลเอกสุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา มีด้วยกัน 3 ปัจจัยหลัก ดังนี้ 1) **เป้าหมาย** ได้แก่ 1.1) เป้าหมายเชิงหลักการ ประกอบด้วย อุดมการณ์รักษาความสงบ และความต้องการควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ สอดคล้องกับ Janowitz (1960 อ้างถึงใน ใหญ่ เตมิย์, 2544) ซึ่งอธิบายว่า ผู้นำทหารในประเทศกำลังพัฒนามีอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นแบบทั่วไป เน้นแนวคิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ไม่ยอมรับและอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายพลเรือน อีกทั้งสอดคล้องกับ ธีระพล สุคนธวิท (2540, น. 42) ซึ่งอธิบายว่าหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้ผู้นำทหารแสดงบทบาททางการเมือง คือ การที่ทหารมีแนวคิดอนุรักษนิยม มีพื้นฐานความคิดที่เน้นความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ พิทักษ์ความผาสุก และเป็นที่พักพิงให้กับประชาชน และ 1.2) เป้าหมายเชิงผลประโยชน์ ประกอบด้วย อำนาจทางการเมือง และคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ สอดคล้องกับ สายหยุด เกิดผล (2533) ซึ่งแสดงทัศนะว่า ทหารเป็นกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มหนึ่ง มีความพยายามในการรักษาผลประโยชน์ของฝ่ายตน ดังนั้นเมื่อใดที่ผลประโยชน์ของทหารได้รับความกระทบกระเทือน ทหารจะแสดงบทบาทเพื่อปกป้องผลประโยชน์นั้น อนึ่งสอดคล้องกับ กรมยุทธศึกษาทหาร (2555) อธิบายว่า นายทหารทุกนายต้องพึงยึดถือค่านิยมหลัก 7 ประการ เป็นหลักในการปฏิบัติภารกิจทั้งในยามสงบและยามศึก และยึดมั่นต่อคุณประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ 2) **การเมืองและประเมินสถานการณ์** ได้แก่ 2.1) วิสัยทัศน์ทางการเมือง ประกอบด้วย ทหารคือที่พักของประชาชน ประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางทหารเป็นประเทศที่มีเสถียรภาพและความมั่นคง และสถาบันทหารเป็นองค์กรทางการเมืองที่มีความเข้มแข็งมีประสิทธิภาพกว่าสถาบันพลเรือน

สอดคล้องกับ กนก วงษ์ตระหง่าน (2528) ซึ่งอธิบายว่าการที่ผู้กระทำการเมืองจะสามารถมองและประเมินสถานการณ์ได้อย่างแม่นยำ จนนำไปสู่ชัยชนะทางการเมืองได้ ผู้กระทำการเมืองผู้นั้นต้องมีวิสัยทัศน์ มุมมอง ทักษะคนดี หรือมีประสบการณ์ทางการเมือง และสอดคล้องกับ Janowitz (1960 อ้างถึงใน ไชย ติเมย์, 2544) ซึ่งอธิบายว่า ทหารแสดงบทบาททางการเมือง เป็นเพราะมีความเชื่อมั่นพื้นฐานที่ว่าสถาบันทหารมีความเป็นเอกภาพ แข็งแกร่งกว่าสถาบันพลเรือน 2.2) การมีไหวพริบในการช่วงชิงสถานการณ์ ประกอบด้วย จังหวะไหวพริบชิงรัฐประหาร จังหวะไหวพริบชิงบ้นทอนอำนาจผู้กระทำการเมืองอื่น และจังหวะไหวพริบชิงขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณ รักธรรม (2527, น. 59) อธิบายวิธีการที่ผู้มีอำนาจจะได้มาซึ่งอำนาจ และสามารถเพิ่มพูนอำนาจของตนเองได้ บุคคลผู้นั้นจะต้องมีความสามารถในการคาดการณ์หรือประเมินสถานการณ์ในระดับมหภาค มีไหวพริบชาญฉลาด มองความสัมพันธ์ภาพรวมของกลุ่มหรือองค์กรได้ อีกทั้งสอดคล้องกับ Machiavelli (n.d. pp. 56-57 อ้างถึงใน เสวี บัวแก้ว, 2533, น. 19) ซึ่งกล่าวว่าคนที่ผู้นำจะก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจและรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ได้นั้น ผู้นำจำเป็นต้องมีความสามารถในการบังคับ พลิกแพลงสถานการณ์ โดยความสามารถเหล่านี้ได้จากการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในอดีต และ 2.3) วิธีการรับมือสถานการณ์ ได้แก่ การรัฐประหาร และ 3) **ทรัพยากรทางการเมือง** ประกอบด้วย ฐานอำนาจจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก องค์กร คือ สถาบันทหารและพรรคการเมือง และข่าวสาร สอดคล้องกับ อรุณ รักธรรม (2527, น. 59) เสนอว่าการได้มาของอำนาจผู้นำ ๆ ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุน เช่น การจงใจ สถานการณ์ ทรัพยากร ทักษะ บุคลิกผู้นำ ค่าเสียโอกาส และอำนาจ

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ผู้นำฝ่ายทหาร พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นำกองทัพเข้าแทรกแซงการเมืองได้สำเร็จนั้น มี 3 ปัจจัย ดังนี้ 1) โครงสร้างสังคมมีสภาพอ่อนแอ 2) สถาบันทหารมีความเข้มแข็งกว่าสถาบันการเมืองอื่น และ 3) ปัจจัยด้านผลประโยชน์ของฝ่ายทหารถูกระทบกระเทือน สอดคล้องกับ Welch และ Smith (1974, p. 20 อ้างถึงใน สุจิต บุญบงการ, 2521) ซึ่งศึกษาการแทรกแซงการเมืองของทหารเป็นผลมาจาก 2 สภาพ ได้แก่ สภาพที่สังคมมีโครงสร้างที่อ่อนแอเปราะบาง และสภาพที่องค์กรทหารมีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพสูงกว่าองค์กรการเมืองอื่น ๆ อีกทั้งสอดคล้องกับ ทวี แจ่มจำรัส (2561) อธิบายว่าทหารยึดอำนาจและแทรกแซงการเมืองมีสาเหตุมาจาก ความต้องการให้การเมืองที่บริหารโดยรัฐบาลพลเรือนเกิดการเปลี่ยนแปลง มีปัจจัยด้านแรงจูงใจ 4 ประการ ดังนี้ 1) ผลของกฎหมาย 2)

กลุ่มผลประโยชน์ 3) พฤติกรรมองค์กรของทหาร และ 4) พฤติกรรมประชาธิปไตยของทหาร และปัจจัยด้านโอกาส 2 ประการ ได้แก่ 1) รัฐบาลไม่สามารถบริหารประเทศในสถานะที่มีปัญหาทางการเมืองได้ และ 2) สภาพความแตกแยกทางการเมืองที่อาจจะก่อให้เกิดจลาจลหรือสงครามกลางเมือง

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบของการก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตย ส่งผลกระทบด้วยกัน 3 ด้าน ดังนี้ **ด้านการเมือง** แบ่งเป็นผลกระทบด้านบวก ได้แก่ กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น และหยุดสถานการณ์เลวร้าย สอดคล้องกับ วัชร สัตยวงศ์ทิพย์ (2534) สรุปว่า ทหารเข้าสู่อำนาจและใช้อำนาจทางการเมืองเป็นผลดี อ้างได้จากความจำเป็นของวิกฤตสถานการณ์ที่ไม่มีผู้ใดสามารถแก้ไขได้ ซึ่งหากปล่อยไว้อาจทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น การที่ทหารเข้าสู่อำนาจทางการเมืองจึงเป็นไปเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเมือง ในขณะที่ผลกระทบด้านลบ ได้แก่ เกิดการย้อนกลับของประชาธิปไตยไปสู่ระบอบเผด็จการอำนาจนิยม ขาดเสถียรภาพทางการเมือง ทำลายสถาบันหลักทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนถูกจำกัด สอดคล้องกับ ศักดา เปรมนาวิน (2534) กล่าวว่าไม่มีประโยชน์ที่ทหารจะเข้าสู่การเมืองอย่างไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ การเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองจะทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยหยุดชะงัก เพราะแม้ทหารมีความพร้อมในการยึดอำนาจ แต่ไม่มีความพร้อมในการบริหารประเทศ และสอดคล้องกับ สุรชาติ บำรุงสุข (2558, น. 259-273) อธิบายว่าหลังจากที่ทหารเข้าสู่การเมืองไทยโดยการกระทำรัฐประหาร จะก่อให้เกิดผลกระทบหรือบาดแผลทางการเมือง เช่น ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง เกิดความแตกแยกในสังคมไทย เป็นสัญญาณความป่วยไข้ทางการเมือง เป็นต้น **ด้านเศรษฐกิจ** พบผลกระทบด้านลบ ได้แก่ เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจหยุดชะงัก และต่างชาติลดความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ สุรชาติ บำรุงสุข (2558, น. 261) อธิบายว่า ภายหลังที่ผู้นำทหารทำรัฐประหารและเข้าสู่อำนาจทางการเมือง มีผลให้เกิดการถดถอยของระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเกิดอาการเจ็บป่วยทางเศรษฐกิจมากขึ้น และ **ด้านสังคม** พบผลกระทบด้านลบ ได้แก่ เกิดปัญหาสังคมและปัญหาคุณภาพชีวิต เกิดการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ และการดำเนินชีวิตไม่เป็นอิสระ สอดคล้องกับ สุรชาติ บำรุงสุข (2558, น. 265) ภายหลังจากที่ทหารเข้าสู่การเมืองและรัฐประหารจะก่อให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจนขึ้นในสังคม ตลอดจนเกิดความแตกแยกทางชนชั้นได้

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรเสริมสร้างเสถียรภาพให้แก่ระบอบประชาธิปไตย เน้นการมีสถาบันการเมืองที่มีความชอบธรรม รักษาความเสมอภาคทางกฎหมาย
2. ควรส่งเสริมการพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็งและเป็นสถาบันหลักที่มีคุณค่าในสายตาประชาชน เป็นสถาบันหลักของระบอบประชาธิปไตย
3. ควรเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง และออกมาใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตการเมือง จนเกิดความคุ้นเคยกับวิถีทางประชาธิปไตย
4. ควรสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยในทุกมิติ ทั้งความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม สังคมการเมือง หลักนิติธรรม ความเข้มแข็งของเครื่องมือของรัฐ สังคมเศรษฐกิจ และควรเพิ่มความเข้มแข็งเชิงสถาบันและพรรคการเมือง ความเข้มแข็งเชิงพฤติกรรม และความเข้มแข็งของวัฒนธรรมการเมือง เพื่อนำพาประเทศไทยไปสู่การมีประชาธิปไตยที่ดั่งมั่นให้เร็วที่สุด

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรมีการศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหาร ในสถานการณ์ทางการเมืองที่เป็นปกติ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับเห็นถึงความเหมือนหรือความต่างของบทบาททางการเมืองของผู้นำฝ่ายทหารในสถานการณ์รัฐประหาร
2. ควรมีการศึกษารูปแบบผู้นำของผู้นำฝ่ายทหารที่หลากหลายออกไป เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) เป็นต้น
3. ควรมีการศึกษาโดยแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้กันของกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ในสังคมการเมืองเช่น กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทำการเมืองอื่นใด และก่อให้เกิดพลวัตการเมือง ผลักดันให้ผู้กระทำการเมืองกลุ่มนั้นกลายเป็นผู้ได้เปรียบในสถานการณ์ทางการเมือง และก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- Pfeffer, J. (1981). **Power in Organization**. Massachusetts: Pitman Publishing Inc.
- กนก วงษ์ตระหง่าน. (2528). **การเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมยุทธศึกษาทหารบก. (2555). **คู่มือราชการทหาร 1 กองทัพบก**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหลักนิยมและยุทธศาสตร์.
- ทวี แจ่มจำรัส. (2561). บทบาทของนายทหารระดับกลางที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองไทย. **วารสารสมาคมนักวิจัย**. 23(2) พฤษภาคม – สิงหาคม 2561. 32-44.
- ธีระพล สุนทรวิท. (2540). **การขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายชวน หลีกภัย (พ.ศ. 2512-2535)** (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2561). **ข้ออ้าง การปฏิวัติ-รัฐประหาร ในการเมืองไทยสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- วัชร สัตยวงศ์ทิพย์. (2534). **บทบาททหารในการพัฒนาประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเสนาธิการทหารบก.
- สายหยุด เกิดผล. (2533). **ปัญหาความร่วมมือระหว่างทหารกับพลเรือนในทางการเมือง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เสวี บัวแก้ว. (2533). **บทบาทผู้นำทางการเมืองของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2523-2526)** (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การปกครอง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขุม นวลสกุล. (2523). **ทฤษฎีการเมืองแห่งทศวรรษ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุจิต บุญบงการ. (2521). การแทรกแซงทางการเมืองของทหารไทย. **วารสารสังคมศาสตร์**. 15(2) เมษายน-มิถุนายน 2521. 27-60.
- สุจิต บุญบงการ. (2562). **ทหารกับการพัฒนาการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2558). **เสนาริปไตย**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศักดิ์ดา เปรมนาวิน. (2534). **บทบาททหารในการส่งเสริมระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนเสนาธิการทหารบก.
- ใหญ่ เตมีย์. (2544). **การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในประเทศไทย** (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรุณ รักรธรรม. (2527). **หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.